Pròleg

EDGAR STRAEHLE

L'hidra de mil caps s'ha convertit ja, sens dubte, en una gran obra de referència de la història dels últims temps. Publicat el 2000, va ser un text que, alhora que bevia d'una rica tradició d'història des de baix impulsada per grans autors com Georges Lefebvre, C. L. R. James, Christopher Hill, E. P. Thompson, Dorothy Thompson, Eric Hobsbawm o George Rudé, també va ser capaç de proveir d'una alternativa històrica a l'expansió i globalització del capitalisme que, curiosament, connectava amb molts dels desafiaments polítics del moment en què va ser escrita.

Tot plegat va contribuir a la seva difusió i al fet que es convertís en un referent imprescindible per a les noves generacions d'historiadors. Naturalment, això va afavorir, així mateix, l'explosió de no poques polèmiques. Una de les més remarcables va ser la desfermada per David Brion Davis. Aquest reconegut expert en la història de l'esclavitud no va poder deixar d'elogiar diversos aspectes del llibre a les pàgines de la *The New York Review*. A més a més, es va encarregar d'articular una crítica que no només era històrica, sinó també política. Un exemple prou eloqüent va ser aquest paràgraf que mereix ser reproduït sencer.

> Malgrat estar basada en una recerca impressionant i ser escrita en una prosa clara i àgil, *L'hidra de mil caps* destil·la un to amarg i cínic, com si els seus autors estiguessin descrivint com els nazis varen construir la infraestructura per a l'Holocaust. I com que els caps de l'hidra inclouen tant pirates romantitzats com prostitutes, fanàtics religiosos, bandits, saltejadors de camins i criminals de tota mena, un es cansa de la perspectiva dels autors de «mirar des de baix» alhora que plantegen constantment la possibilitat d'«alternatives» perfeccionistes al flux de la història. Els autors semblen cecs davant el fet que van ser precisament aquestes visions alternatives, des del comunisme (que ells aplaudeixen) fins al Reich dels Mil Anys, les que es van utilitzar repetidament al segle xx per justificar els crims més atroços de la història de la humanitat.

En efecte, el retret més important no només barrejava història i política d'una manera gens dissimulada, sinó que també incloïa una descarada i intimidatòria *reductio ad Hitlerum*. Tot i que Brion Davis mateix admetia que l'obra es basava en una «recerca impressionant», la seva denúncia també temia que aquest text servís per esperonar i legitimar una perspectiva historiogràfica que, com Linebaugh i Rediker van voler recordar en la seva posterior rèplica a Brion Davis, havia estat absent en aquest mateix historiador. Aquest detall no era menor i ajuda a contextualitzar i entendre l'agre to de la polèmica. Per dir-ho en poques paraules, el problema no era només ideològic ni tampoc dels continguts expressats en el llibre, sinó que també, i d'una manera fins i tot més important en una disputa entre historiadors, tenia a veure amb la promoció d'aquesta història des de baix que Linebaugh i Rediker propugnaren, posaren en pràctica i renovaren amb aquest influent clàssic recent.

Certament, s'ha de dir que darrere d'aquesta perspectiva historiogràfica hi ha una aposta política explícita que cal comprendre i que, en aquest cas, volia fer percebre fins a quin punt l'expansió del capitalisme s'havia d'explicar alhora com una història de violències.

Sense anar més lluny, a les seves «Reflections on History from Below»,[1] Rediker va definir concisament la història des de baix com una «història insurgent» i va afegir que aquesta «manté viva la memòria de lluites passades, dient a aquells que combaten per un futur diferent que no estan sols. Que les seves lluites tenen històries llargues, de les quals es poden obtenir coneixements pràctics i inspiració». També va concretar que, a parer seu, hi havia una sèrie d'elements clau que la definien: prendre els treballadors i treballadores com a subjectes d'estudi preferents; centrar-se en el poder, l'opressió i la resistència; comprendre la consciència i l'experiència dels treballadors; recuperar les veus dels subjectes perquè parlin per ells mateixos quan sigui possible, i, finalment, veure els treballadors i les treballadores no només com a subjectes sinó com a faedors de la història.

Per aquesta raó, la tasca d'aquesta història recorda altres iniciatives de la memòria revolucionària i vells laments com el que fa un segle i mig va pronunciar Pierre Leroux quan va exclamar que

> No, la mort no és igual per a tothom. Encara hi ha rics i pobres en el seu domini: no parlo de sepultures de marbre, sinó d'aquella sepultura que s'anomena memòria. Els dominadors bé poden morir, però continuen dominant en la ment dels homes; els qui han trepitjat sota els seus peus estan enterrats en l'oblit.

Des d'aquesta òptica, es podria dir que la història des de baix apunta cap a una justícia històrica i historiogràfica que desafia els relats hegemònics del passat i, de pas, ens retorna a la seva manera a l'endèmic conflicte entre la història i la memòria. I ho fa d'una forma tal que s'acaba convertint en una mena de contrahistòria o contramemòria que adquireix una pluralitat de dimensions. Per una banda, perquè trenca les visions harmòniques i suposadament neutrals que pretenen explicar el passat com una evolució «natural» o fins i tot com un progrés inevitable que, de retruc, ometen els conflictes i

1. Rediker, M. (2023), «Reflections on History from Below», *Trashumante. Revista Americana de Historia Social*, (20), 1-4. (Publicat originalment el 31 de juliol de 2022).

crims comesos pel camí. Per una altra banda, perquè aquesta història des de baix recorda les nombroses violències i repressions patides per part de les persones oblidades o expulsades de la història. En tercer lloc, també és una contramemòria perquè per això mateix s'ha hagut de construir en bona part des dels seus records i testimonis, els quals no només serveixen per entendre millor el passat, sinó que també han esdevingut la base de tradicions de lluita i de resistència que, tot i ser sovint invisibilitzades, silenciades o demonitzades, de totes maneres han aconseguit tenir un paper històric cabdal en els darrers segles. En definitiva, un dels aspectes centrals resideix a mostrar com els avenços assolits no són el fruit d'una generositat o la gràcia atorgada des de dalt, sinó de les lluites menades des de baix.

Ara bé, és important no oblidar que aquesta història des de baix no es limita a oferir una visió denunciativa o luctuosa del passat, ja que també es proposa explicar com era l'agència política que aquests col·lectius van aconseguir posar en pràctica en el passat. Aquesta qüestió també té un paper central a *L'hidra de mil caps* i deriva en el reconeixement de l'autèntic paper històric de les «bigarrades caterves» (*motley crews*) que la memòria oficial ha tendit a «oblidar», un oblit amb el qual ha legitimat un menyspreu que, per cert, ja van tenir (i en bona part ens han transmès) els seus coetanis. Un exemple ben representatiu fou la massacre de Boston de 1770, episodi cabdal de la memòria dels Estats Units i un dels sempre citats i celebrats antecedents de la Revolució Americana. Enfront de relats clàssics com el de Paul Revere, el que reivindiquen Linebaugh i Rediker és la rellevància política que aleshores van tenir aquestes «bigarrades caterves» i com, no per casualitat, entre els cinc morts d'aquell episodi hi havia un oficial mecànic, un aprenent i tres treballadors assalariats, entre els quals un corder i dos mariners. Un d'aquests últims era precisament un antic esclau afroindi fugitiu conegut amb el nom de Crispus Attucks, figura durant molt de temps oblidada per la memòria nacional oficial i, en canvi, a partir de mitjan segle XIX molt recordada des de la tradició abolicionista negra i reivindicada fins i tot com el primer màrtir de la Revolució Americana. Un cop més es mostraria com, tot i el seu oblit per moltes institucions oficials, aquestes multituds, menyspreades sovint després i titllades de

xusma o amb altres desqualificatius semblants, van tenir a l'hora de la veritat un paper destacat en la formació del món contemporani. I també en les tradicions revolucionàries alternatives a les oficials. No per casualitat, els protagonistes de les històries recuperades per Rediker i per Linebaugh, tant en aquest llibre com en les seves obres posteriors, són figures en bona part desconegudes pel gran públic i les memòries hegemòniques.

Tanmateix, cal no oblidar que rere la història des de baix no només hi ha una aposta política, sinó també una de metodològica i una altra d'epistèmica. Per una banda, i sobretot quan retrocedim molt en el temps, aquest tipus de perspectiva historiogràfica es troba davant del problema del reduït nombre de restes documentals pròpies i com moltes de les conservades provenen precisament de fonts diguem-ne «hostils». Això ha provocat que, com va recordar Rediker, els historiadors hagin hagut de llegir-les creativament «entre línies» o «a contrapel», més enllà o en contra de les seves intencions originals o, al contrari, hagin hagut de buscar altres alternatives. Entre aquests materials documentals, va incloure cançons marineres, relats de viatgers, documents governamentals, diaris, registres judicials o correspondències de comerciants. A més a més, cal tenir en compte que en molts casos només s'aconsegueixen recopilar informacions de caràcter fragmentari que, més tard, l'historiador ha de saber articular conjuntament i des d'allà compondre «un mosaic de fragments curosament acoblats». Això ajuda a explicar la gran importància que adquireix la narrativa en obres com aquesta.

D'altra banda, l'aposta epistèmica connecta amb la idea que tota aspiració a apropar-se a una veritat en història no pot negligir aquestes veus. Al cap i a la fi, els documents dels vencedors no deixen de ser materials així mateix parcials que relaten el passat des d'una perspectiva pròpia, esbiaixada i sovint directament apologètica que explica els fets de tal manera que legitimin o fins i tot glorifiquin les gestes pròpies i el que aquestes simbolitzen políticament. Aquest fet és cabdal i ajuda a comprendre que no és la història des de baix la que polititza, sinó la que en realitat respon a un relat ja prèviament polititzat i bastit sobre l'acte de silenciar o menysprear les veus i les vivències de la població damnificada. Tot plegat explica que, com s'ha

comentat més amunt, plantejaments com el de Linebaugh i Rediker apareguin com una mena de contrahistòria que rescati aquells fets, causes i protagonistes engolits per la memòria oficial.

A més a més, s'ha d'afegir que *L'hidra de mil caps* també posa en qüestió determinats plantejaments promoguts en el passat, però encara influents avui dia, per la historiografia d'esquerres. Naturalment, això també ha desfermat conflictes. Cal no oblidar que el subjecte d'aquest llibre és una «bigarrada caterva» que es va caracteritzar per una pluralitat radical i interracial que, a nivell pràctic, no va impedir una solidaritat i cooperació mútua entre col·lectius molt diferents entre ells. Des d'aquest prisma, *L'hidra de mil caps* pot ser entesa com una obra que intenta comprendre històricament la noció de classe a l'edat moderna i observa les formes de resistència i col·laboració política d'aquella època, però que per això mateix també defuig de tot essencialisme i amb això ajuda a repensar-la a tres segles de distància. De fet, és un escrit que, partint del gran valor de les experiències històriques pretèrites, ha merescut convertir-se així mateix en un fecund espai de reflexió política i filosòfica alhora. A parer meu, algunes parts del llibre, com les dedicades a la hidrarquia, a la teoria de la campanologia de la llibertat o, per descomptat, també a l'esmentada pluralitat de les «bigarrades caterves», tema que podria dialogar amb la més o menys coetània teoria de la multitud de Toni Negri i Michael Hardt, són filosòficament molt fèrtils.

En l'article seminal *L'hidra de mil caps. Mariners, esclaus i classe treballadora atlàntica al segle XVIII* (1990), que va antecedir aquest llibre, Linebaugh i Rediker ja havien aclarit sobre aquest tema que la classe treballadora atlàntica del segle XVIII

> no només va patir la violència de la foguera, la forca i els grillons a les fosques bodegues dels vaixells, sinó també la violència de l'abstracció historiogràfica, perquè conceptes com «nacionalitat», «raça» i «etnicitat» han enfosquit característiques essencials de la història de la classe treballadora a l'era moderna primerenca. Els historiadors que, conscientment o inconscient, postulen diferències estàtiques i immutables entre treballadors negres i blancs, irlandesos i anglesos, esclaus i lliures a principis de l'era moderna, no han estudiat amb

deteniment els punts reals de contacte, superposició i cooperació entre els arquetips. Sense aquesta cooperació, l'economia del món transatlàntic mai no podria haver funcionat.

Ambdós historiadors van especificar així mateix que *L'hidra de mil caps* era un estudi dedicat a la implantació i expansió del capitalisme, però també a investigar unes connexions a l'interior de la classe treballadora que havien sigut negades o ignorades per la majoria dels historiadors. Per això, es van referir a la seva obra com «un esforç per recordar i per "re-unir", com una forma de superar part de la violència i part del desmembrament que ha patit la classe treballadora atlàntica». Això explica el títol original de *L'hidra de mil caps*. Aquella hidra, certament, era revolucionària, però ho era com a resultat de les accions d'una sèrie de col·lectius ben diferents que coincidien en el seu paper d'enemics i/o víctimes d'aquell virulent capitalisme expansionista contra el qual lluitaven. Per això mateix, els seus caps no eren sempre els mateixos i assumien nous rostres en relació amb les mateixes transformacions de la història. Al final de l'article els dos historiadors van arribar a destacar que «els molts caps de l'hidra transatlàntica es poden comparar amb una beguda popular del segle XVIII, anomenada Totes les Nacions, una barreja de tots els diferents licors venuts a les tavernes, reunits en un únic recipient on s'abocaven les restes de les ampolles i els vasos».

Al respecte, es podria assenyalar que, si bé al llibre *Red Round Globe Hot Burning*(2019) Peter Linebaugh va posar en relleu l'existència de tres tipus de comuns als quals es va referir sintèticament com el de subsistència, l'ideal i l'americà, en aquest context es podria parlar d'un quart de diferent: un comú de resistències creatives que s'haurien organitzat cooperativament com a resposta a un problema i a un enemic compartit; és a dir, un comú de la resistència que, com ja es percep en els dos segles tractats en aquest llibre, es redefineix i transforma segons els diferents contextos i la capacitat d'organització i mobilització de cadascun. I això, de pas, condueix a replantejar-se quin rostre haurien de tenir aquestes multituds avui dia per continuar amb aquesta llarga tradició de lluites.

A més a més, s'ha de ressaltar que tot plegat es fa des d'una història transnacional que qüestiona els enfocaments nacionals de la història. Al respecte, Linebaugh i Rediker es refereixen críticament en aquesta obra

> a la violència de l'abstracció en l'escriptura de la història, la severitat d'una història captiva des de fa temps en mans de l'estat nació, que continua sent el marc d'anàlisi indiscutit de la majoria dels estudis. Aquest llibre tracta de connexions que han sigut negades, ignorades o que, senzillament, han passat desapercebudes al llarg dels segles i que, tot i això, han marcat profundament la història del món en què tots vivim i morim.

Tot plegat comporta que aquesta obra no només es dediqui a rellegir brillantment des d'aquesta òptica episodis històrics prou coneguts com la Revolució Anglesa o l'Americana, sinó que també atorgui un paper central a altres esdeveniments com la rebel·lió de Masaniello (1647), la conspiració de Nova York de 1741, la rebel·lió de Tacky de 1760 o la Revolució Haitiana de 1791. Així doncs, *L'hidra de mil caps* també proporciona una mena de genealogia alternativa a la tradició i la memòria revolucionària, una de menys «il·lustre», menys blanca, menys masculina i més plebea, en què episodis clàssicament centrals seus com la Revolució Francesa passen a tenir un paper subsidiari i menys rellevant.

D'altra banda, aquesta obra fa de l'oceà Atlàntic, adjectivat de *revolucionari* en el subtítol, una mena d'actor addicional que permet connectar tots els noms que surten al llarg de les seves pàgines. Això explica, així mateix, el protagonisme que en aquesta història adquireixen col·lectius com els mariners, els esclaus i els pirates, més endavant estudiats amb més detall per Rediker mateix en llibres com *Villains of All Nations* (2004) i *The Slave Ship: A Human History* (2007). Per cert, en aquest darrer text es recorda que ja fa més de dos segles l'abolicionista Thomas Clarkson va remarcar les brillants escenes que es repetien a les bodegues o a les cobertes dels vaixells d'esclaus, les quals, va afegir, fins i tot podien eclipsar amb les seves accions el celebrat caràcter de Grècia o de Roma. Tot seguit, i amb uns aires

semblants als de Walter Benjamin, va distingir la sort històrica de tots dos i va afegir que

> Les accions dels primers es consideren actes de baixesa i es castiguen amb la tortura o la mort, mentre que les dels segons han estat honrades amb reconeixements públics. Les accions dels primers són laboriosament consignades a l'oblit, perquè, si és possible, no en quedi cap rastre, mentre que les dels segons han estat laboriosament documentades com a exemples per als temps futurs.

Aquest passatge també serviria en part per descriure com la meta de *L'hidra de mil caps* resideix en grau considerable en l'intent de recuperar aquests rastres oblidats i comprendre l'inspirador teixit relacional d'aquella època. A més a més, aquesta obra pot ser vista en part com una mena de complement i actualització d'un clàssic tan prestigiós dins la tradició marxista com *La formación de la clase obrera en Inglaterra* d'E. P. Thompson. De fet, tots dos llibres tenen molts aspectes en comú i fins i tot comparteixen no pocs protagonistes, com Edward Despard, William Blake o Thomas Spence. Ara bé, també s'observa com el marc més aviat nacional de Thompson contrasta amb el deliberadament transnacional de Linebaugh i Rediker i permet incloure nous problemes com la qüestió racial i l'esclavisme, que proporcionen una diferent visió del tot. Així mateix, apareixen nous protagonistes com Olaudah Equiano, Robert Wedderburn o Catherine Despard.

De tota manera, i enfront d'aquelles crítiques que han retret el romanticisme històric d'aquest llibre, s'ha de dir que no és una obra ingènua ni merament apologètica, ja que així mateix explica els límits dels diferents moviments o, com amb la Revolució Americana, deliberadament s'atura a comentar les pulsions i iniciatives reaccionàries que van boicotejar exitosament les resistències i revolucions menades per aquestes «bigarrades caterves». Al cap i a la fi, el que els autors narren és una història dels vençuts. Però també una que, a més de ser degudament historiada, clama per ser recordada, reparada i continuada.